

EL ÜÇÜN YAŞAMIŞ ELÇİN

Tarix: 10 May, 2013 // Oxunub: 201

VƏ YA

BAKI – BUZOVNA MARŞRUTUNUN ƏDƏBİ ŞEDEVRLƏRİ

Aydın Talıbzadə

"Teleskop" pyesində kişi qəzaya düşür: ruhu bədənindən ayrılır, göylərə uçar... orada... göylərdə... pənbə buludlar və mələklər arasında... bir teleskop bulur və götürüb bu teleskopdan öz ailəsinə baxır... Baxır arvadına, oğluna, qızına, dostuna... evinin dörd bir küncünə... və nələr görür bu kişinin ruhu... nələrə şahid olur... necə yalanlar aşkarlayır...

Dramaturji vəziyyət əla tapılıb.

"Sənətkarın taleyi" pyesində Hüseyn Ərəblinski, tarixin, hadisələrin mövcud şünas yozumlarına rəğmən, bütün varlığı ilə öz ölümünə can atan bir adam kimi təqdim edilir. Qətl intihara maksimal şəkildə yaxınlaşdırılır və aktyorun həyatı, yaradıcılığı tam yeni ovqatlar işığında mənalandırılır.

Dramaturji vəziyyət əla tapılıb.

"Diaqnoz D" pyesində məişət problemlərindən qurtulmaq naminə kişi qaçıb dəlilikdə gizlənir. Çünki ağılı başında qalıb gerçəkliyi olduğu tərzdə qəbul etmək mümkünsüz. Axı toplumda heç kəs müəyyənleşdire bilmir, qərar verə bilmir ki, bu dünyanın dəlisi kim, ağıllısı kim və yaşamaq üçün hansı daha sərfəlidir?

Dramaturji vəziyyət əla tapılıb.

"Şekspir" pyesində ruhi xəstələr klinikasının sakinlərindən biri özünü kişi-arvad sanır: o birisi Sara Bernar olduğunu iddia eləyir; üçüncüsü tam ciddiyyətilə inanır ki, o, Stalindir; dördüncüsü də uzaq-uzaq planetlərdən gəldiyini söyləyir. Onların hamısı bir məkanda qarşılaşdırılır.

Dramaturji vəziyyət əla tapılıb.

... "Azərbaycan" dərgisinin redaktoru mənə zəng vurub deyir ki, xalq yazıçısı Elçinin 70 illik yubileyilə bağlı təcili bir məqalə hazırla. Bilirəm ki, bu, şərəfdir, hörmətdir, ali bir mərtəbedir. Ancaq ehtiyatlanıram, İntiqam Qasımsadənin təklifilə həmencə razılaşmıram. Axı necə razılaşım? Elçinin əsərlərinin ümumi həcmi on cilddən də artıq... 1000 səhifəyə yaxın "Pyeslər" kitabı isə hələ də stolumun üstündə... Nə yazım, necə yazım? Onun yaradıcılığı haqqında o qədər yazıblar ki... və o qədər yazılır ki... və hələ yubileyilə əlaqədar o qədər yazılacaq ki... İndi mən neyləyim; nə icad eləyim ki, bu 70 illik münasibətilə Elçinin könlü xoş olsun, məqaləm Elçinə layiq olsun?

Dramaturji vəziyyət əla tapılıb.

BAĞLARDAN GƏLƏN NƏSR

Elçinin nəsri Abşeron bağlarının qumu kimi narın, ilıq, dənəvərdir. Hər dəfə ruzgar küləyi, yeni Xəzri, əsdikcə bu qum hasar-çəpər tanımır, sovrulub bağdan-bağa keçir, belədən-belə fırlanır, elədən elə: çoxsaylı müxtəlif formalar alır, yenidən şəkillənir, mozaikləşir, gözlənilməz variasiyalarda birləşir.

İşıqlandırılmış şüşə-ekran üzərinə qum səpələyir rəssam; işığı "öldürür" əvvəlcə; sonra barmaqlarının,

dırmaqlarının ucu ilə qumu ora-bura dağdıb işığı yenidən "dirildir", görükdürür və ecazkar təsvirlər yaradır ekranda... Daha sonra biraz öncə çəkdiyi təsvirdən digərinə yol alır... işıq və qum arasındakı sərhədin sirinə vaqif olub görüntünü başqalaşdırır tamamen... Müasir dünya sənətin bu növünü "sənd-art" və ya "qum şousu" adlandırır. İndi artıq bunu "qum teatri" kimi də təsnif edənlər var. Mənsə onu kölgə teatrinin bir ayrı invariantı sayıram, onunla əbrü sənətini tutuşdururam...

Elçin də öz nəsrində elə bil ki, Abşeronun qum teatrinə yaradıb: onun prozasının plastikası o qədərdir ki... o qədərdir burada işıq-kölgə effekti ki, ovqatlar, personajlar, siluetlər, görüntülər həməncə anbaan dəyişir, ilğimləşir, birindən digərinə transformasiya olunur. Heç də təsadüf deyil... heç təsadüf deyil o məqam ki, Azərbaycan kinematoqrafiyası vaxtilə bu yazıçının bağlardan gələn nəsrini daha intensiv bir tərzdə ekranlaşdırıb; özümseyib, dadını çıxara-çıxara ekranlaşdırıb; Elçinin Abşeron lövhələrinə vurulub ekranlaşdırıb.

Buzovna Elçin üçün pak bir məkandır: orada kişilik qanunlarından savayı heç bir qanun işləmir və bu məkanda yaşayanlar uşaq kimidirlər; səmimidirlər, sadələvhüdlər, amma sözlərində, əməllərində düzdürlər, bütövdürlər, möhkəmdir. Hiss olunur ki, yazıçı Buzovnanın təbiətinə, bu kəndin sakinlərinə heyrandır. Elçin bu sakinləri bir tərəfdən sevir, onların mərdliyindən, əyilməzliyindən qürur duyur, digər tərəfdən isə bu adamların davranışına aşkar yumorla yanaşır. Onun Buzovna qəhrəmanları sanki yaşamırlar, səhərdən-axşamacan bir-birilə zarafatlaşa-zarafatlaşa kişilik-kişilik oynayırlar, namus-qeyrət qoruyurlar, ondan-buna, bundan-ona xəbər apara-apara Bakının isti qumu üstündə yanıb mövüc olurlar. Bu qanunlar bir gün bir evdə, bir məhəllədə pozulanda bütün Buzovnanın və ətraf kəndlərin bütövlüyü dağılır.

Elçinin Bakı kəndi ona görə idillikdir ki, orada hamı hamını yaxşı tanıyır, hamı hamıya yaxşı bələddir və bu qutsal Abşeron torpağının üstündə hamı öz yerini bilir. Bu bilgi isə ictimai harmoniyanın şərtidir.

Baladadaş və ya Ağababa (Ağoppa) təkəcə Azərbaycan bədii təfəkküründə iz qoymuş personajlar deyillər; onlar Məşədi İbad kimi artıq xalq yaddaşında fiksə edilmiş simvollardır.

"Ağ dəvə" də Azərbaycan ədəbiyyatının Bakı koloritilə aşılarmış ilgincl bir romanıdır. Bu romanı oxuyub 30-50-ci illərin Bakısına qayıtmaq olar; dönmək olar küləklər şəhərinə: küləyin ətəyindən yapışub orada xəyalən rahatca gəzmək olar, o şəhərin, o zamanın məhəllələrinə, evlərinə baş çəkmək, tanımadığın tanışlarla, bəlkə də unutduğun qohumlarla salamlaşmaq, hal-əhval tutmaq olar. Bu əsər işıqla kölgə sərhədində dövrün, şəhərin, adamların, evlərin, asfaltın, maşınların ağ-qara siluetini ilğimləşdirən bir romandır. "Ağ dəvə" sadəcə bir roman kimi oxunmur, işıqlandırılmış şüşə-ekran üzərinə barmaqalar arasından qumla ələnmiş, qumla səpələnmiş rəsmlər kimi baxılır, köhnə fotolara baxılan kimi baxılır.

Bədii təfəkkür dəvəni ləngərli səhra gəmisini sayır. Lakin dəvənin özü başdan-ayağa qumdur, yeriyyə bilən qum təpəciyidir sanki; qumsallığın işarəsidir, İçəri şəhərin, Quba Meydanının, Çəmbərəkəndin məxfiləşdirilmiş eyhamıdır.

Elçinin Abşeron hekayələri Bakı bağlarından günün müxtəlif vaxtlarında götürülmüş bir ovuc qum kimidir: gah isti, gah ilıq, gah da sərin olur.

Bir dəfə, özü də bir xeyli bundan öncə, avtobusda qəfildən rəssam və rejissor, Azərbaycanda multi-pilti filmləri üzrə bəlkə də yeganə peşəkar Elçin Hami ilə rastlaşdım. Ordan-burdan söhbətləşdik, fikirlərimizlə bölüşdük. Sözarası mənə söylədi ki, Elçinin "Qatar. Pikasso. Latur. 1968" hekayəsi əsasında böyükler üçün cizgi filmi çəkmək istəyir. Mən həməncə dedim ki, bu, maraqlı olar, əgər "Qoca və dəniz" filminə görə "Oskar" mükafatına layiq görülmüş Aleksandr Petrovun yararlandığı texnikadan istifadə edilsə. Bu texnika şüşə üzərində yağlı boyalarla görükdürülən təsvirlərin ekran müstəvisində canlandırılmasını özündə ehtiva edir: burada rənglər fırça ilə da, barmaq ilə da şüşə səthinə yaxıla bilər. Öz fikirlərimi Elçin Hami ilə paylaşanda heç ağılıma da gətirməzdim ki, bir gün Elçin Əfəndiyev nəsrinin özəlliyini vizuallaşdırmaq, nəsrini görükdürmək, ona məkən içrə qiyafe vermək üçün rəssamlığın sənd-art estetikasına müraciət eləyəcəyəm: o estetikaya ki, şüşə üzərində yağlı boyalarla görükdürülmüş şəkillərə görə çəkilən multi-pilti filmlərinin estetikası ilə qonşulaşır. Bu, indi mənə ona görə ləzzət eləyir ki, xalq yazıçısı Elçinin prozası ilə bağlı biz rejissor Elçin Hami ilə təqribən eyni istiqamətdə düşünmüşük.

Qəribədir, mən "Qatar. Pikasso. Latur. 1968" hekayəsinin ekran proyeksiyasını bir-birinə ağ buludlar kimi qarışan rəngli lövhələr, rəngli siluətlər qismində təsəvvür edirem.

"Ağ dəvə" ilə "Ölüm hökmü"nin mayası birdir: onlar eyni bədii-estetik koordinatların romanlarıdır.

"Mahmud və Məryəm" isə epik tablodur, dastan motivləri üzərində gəzişmədir, folklor kökənlidir; sanki saz musiqisi ilə avazlı dini oxumaların sintezindən peyda olmuş saz-caz-muğam improvizəsidir.

Hərdən mənə elə gəlir ki, Elçin hekayələrini, romanlarını yazmayıb, sadəcə, əyləşib, ağ vərəği qarşısına qoyub və öz-özü ilə danışıb; danışdıqca onları yazıya köçürüb. Əbəs deyil ki, bədii dil yalnız səmimiyyətin maksimal ifadəçisi olacaq həddə qədər yazıçını ilgiləndirir. Ondandır o yanısır ədəbi bir elə də maraqlandırmır. Odur ki, Elçin bir dəfə də olsun dili üsluba çevirmir, dil qatında xarakiri eləmir, dillə ustufca, ehmalca davranır. Elçin öz ədəbi dilini yüyənsiz atı çəmənliyə buraxan kimi sərbəst buraxır və heç vədə üslub xatirinə buxovlamır bu dili... Buxovlamır ona görə ki, yazıçı öz səmimiyyətinə xələl gələcəyindən ehtiyatlanır.

Elçinin romanlarında Elçin mütaliəsinin xəritəsi cızılır, bu mütaliənin mərkəzi, əyalətləri, sınırları vizuallaşır.

Onun "Ədəbi düşüncələr"i də Elçinin öz əsərlərinə yox, öz mütaliəsinə və bu mütaliə içindən dünyaya refleksiyasıdır. Bu mütaliə fenomenal mütaliədir: o qədər fenomenaldır ki, bu mütaliənin vahidlərindən müstəqil bir "Elçin kitabxanası" düzəltmək olar. "Düşüncələr"də romançı Elçinlə tənqidçi Elçin, dramaturq Elçinlə filoloq Elçin birləşib, konsensusa gəlib elə bil ki bəşəri və ədəbi dəyərlərin mütləq həqiqətini bulmağa çalışırlar, dahi filosofların, romançıların, şünasların və nəhayət, öz dost-tanışlarının müzakirəsinə qalxırlar, mübahisələrə meydan açırlar.

Hərçənd... bütün bunlarla yanaşı mən "Düşüncələr"i bir roman kimi oxudum. Nəinki oxudum, hətta gördüm ki, "Elçin kitabxanası" elə mənim kitabxanamdır və bu kitabxanada mən öz köhnə tanışlarımla əhatəsindəyəm. İndi həmin əsərdən sizlərə bir fraqmenti təqdim eləcəyəm; elə bir fraqmenti ki, yazdığım məqalə ilə bağlı mənim yaşantılarımla, qayğılarımla və düşüncələrimin cövhəri kimi qiymətləndirilə bilər. Həmin bu fraqmentdə Elçin böyük rus yazarı qraf Lev Nikolayeviç Tolstoy şərəfinə keçirilən yubileyə münasibətini belə konkretləşdirir:

"Bütün dünya Tolstoyun 150 illiyini qeyd edir.

Moskva mətbuatı bu yubiley barədə çox yazır, amma hələ ki, orijinal, yeni bir sözə rast gəlməmişəm.

Yeni Tolstoy haqqında daha hər şey deyilib?

"Za rubejom"da Anri Truayyanın Tolstoy barədə məqaləsini oxudum. Bir fikri hafizəmdə qaldı: "O bütün bəşəriyyəti öz içinə sığdırmışdı".

Bir yubileydən cəmi bir fikir. Və dünyada ikinci elə bir yazıçı yoxdur ki, Elçin onu Tolstoy qədər çox oxumuş ola, Tolstoy qədər çox sevmiş ola. "Düşüncələr"də yazıçının özü bunu dəfələrlə etiraf edib. O səbəbdən Elçinin "Yeni Tolstoy haqqında daha hər şey deyilib?" sualını "mən sizdən daha yaxşı, daha yeni fikirlər söyləyərdim" niyyəti kimi də mənalandırmaq caiz. Mən ona da əminəm ki, Elçin fransız Truayyanın cümləsini oxumamışdan öncə də bunu bilirdi.

Bəs mən nə edim ki, necə eləyim ki, Azərbaycanın ədəbiyyat aləmi üçün Elçin yaradıcılığı ilə ilişikli yeni, maraqlı, orijinal məqalə yazmış olum? Elə bir məqalə ki, yazılanların, ayrı-ayrı tədqiqatlarda, konfranslarda, yığıncaqlarda, çoxsaylı verilişlərdə deyilənlərin təkrarına çevrilməsin?

Heç nə, sadəcə, səmimiyyətini itirmə, çünki Elçinin özü son dərəcə səmimidir öz oxucusu ilə... yaşantılarında, təhkiyəsində səmimidir... paylaşdığı fikirlərində səmimidir...

Onun bu səmimiyyətilə yazıçı peşəkarlığı bir-birini idealcasına tamamlayır. Heç şübhəsiz ki, məhz bu birgəlikdən, bu harmonik uyarlıqdan Bakı – Buzovna marşrutunun şedevrləri, epik tabloları və miniatürləri yaranır, "Nərgizin bircə ləçəyi"ndə klassik yapon poeziyası Azərbaycana gətirilir.

ÜÇ "A"

Mən hesab edirəm ki, bizim teatr mədəniyyəti tarixində "azərbaycansayağı absurdun atası" Elçindir. "Üç "A" dedikdə mən məhz bu məqamı vurğulamağa çalışmışam. Siz deyə bilərsiniz, hələ əsrin əvvəllərində Mirzə Cəlil özünün "Ölümlər" və "Dəli yığıncağı" komediyaları ilə azərbaycansayağı absurdun bünövrəsini qoymuşdu. Sonra Anar ard-arda yazdığı "Zəncirbənd" və "Adamın adamı" pyeslərilə azərbaycansayağı absurdun çağdaş estetik paradigmasınınin bəzi xüsusiyyətlərini bəyan eləmişdi, onu Azərbaycan teatr mədəniyyətinin ənənələrinə, birbaşa qaravəllilərə, Molla Nəsrəddin lətifələrinə bağlamışdı.

Düzdür, heç bir mübahisə doğurmur...

Ancaq o da doğrudur ki, yalnız Elçin dramaturgiyasında azərbaycansayağı absurd estetik bir hadisə statusu alır.

Müasir dünya teatr mədəniyyətində absurdizm bir hərəkətdir, bədii-estetik istiqamətdir; köklərini meydan teatrında, delarte komediyalarında, hətta Şekspirin əsərlərində axtarıb tapmaq mümkün. Çağdaş dövrün absurd teatrının konkret şəcərəsi isə Alfred Jarridən gəlir, gəlib-gəlib öz içinə Jan Pol Sartr, Alber Kəmyu, Semuel Bekket, Ejen İonesko, Edvard Olbi, Harold Pinter, Slavomir Mrojek, Tom Stoppard kimi filosof və sənətçiləri qatır.

Absurd pyesini tanıtdıran üç əsas əlamət mövcud: birinci əlamət budur ki, absurd pyesində süjet xətti çox zəif ifadə olunur və ya heç olmur; onun əvəzinə personajlar oxşar, yaxud təkrar sityuasialarda bulunub adi günlərin, məişətin bataqlığından qurtula bilmirlər; ikincisi budur ki, absurd pyesində ya dünyanın dərkedilməzliyi bir problem kimi ortaya atılır, ya da səhmansız, irrasional dünyanı məntiq hüdudlarına dartıb gətirmək üçün cəhd göstərilir; üçüncüsü budur ki, absurd pyesində dil ünsiyyət vasitəsi olmaqdan çıxıb ünsiyyətə mane olur, ünsiyyəti pozur, anlaşılmazlıq yaradır, fərdin cəmiyyət içrə təklənməsinə gətirib çıxarır və praktiki olaraq, nitq gərəksiz bir şeyə çevrilir.

Nəticə etibarlı ilə absurd pyesi elə bir mühit yaradır ki, bu mühitdə insan nə edəcəyini bilmədən kor kimi iməkləyir, tənhalıq içində çabalayan klouna, məsxərəçiyə, hər gün ayaqları ilə eyni palçığı döyəcəyəən birisinə və ya dağa qaldırdığı daş aşağı yumbalandıqdan sonra bir anlığa dayanıb siqaret yandırmış Sizifə bənzəyir.

Həyat bataqlıqdır: insan böyüdükcə, yaşlandıqca, çalışdıqca, çabaladıqca daha çox batır, daha çox dibə gedir...

Absurd permanentdir, mütləqdir, ondan qurtuluş yoxdur. Ona görə də absurdun digər bir adı da mövcud: ölüm... Nədən ki, ölümlə sonuclanan həyatın özü absurd...

Lakin... və bir də lakin... absurd gülüşdən qorxur. İnsan absurdu gülərək adlayır. Əks təqdirdə, absurd insanı intihar aştanasının həqiqətilə qarşılaşdırır.

Elçinin yazdığı komediyaların formasında, qayəsində, məzmununda nə çox absurd elementi, absurd nişanəsi... Hərçənd bu absurd özünəməxsus bir absurd, azərbaycansayağı bir absurd, məmləkət içi üçün xarakterik bir absurd...

Hətta onun "Qatil" dramının epizodlarından da bir çarəsizlik, əlacsızlıq absurdu boylanmaqda...

Hətta "Mahmud və Məryəm" romanının civarları ilə bir absurd gəzişməkdə əlbət...

Hətta şərti şəkildə "Abşeron hekayələri" adlandırdığım əsərlərdə personajlar sonsuz bir absurd içində, təkrarlanan gündəlik azərbaycansayağı fantomlar içində...

Hətta "Sənətkarın taleyi" faciəsi bir absurdun tarixçəsi kimi təfsir ediləcək bir diskurs...

Ona görə də Elçin dramaturgiyası (yaradıcılığı) təkə dramaturgiya deyil, ictimai-sosial aksiyadır, toplumsal jestdir. Öz komediyalarında Elçin bir qayda olaraq konkret heç nə demək istəmir və eyni zamanda hər şeyi deyir və təşəbbüsü seyrçiyə verir: kim nə istəsə, necə bacarsa anlaya bilər, haracan istəsə yoza bilər.

Məsələn: mən hələ heç Elçinin "Bolbolustan şahzadəsi, yaxud yaşasın imperator böyük Şir III Otibi Molibi Delembor Tır-tır" pyesini oxumamışam. Ancaq bu pyesin adı məni valeh edib. Və mən indi nə o əsəri oxumaq barədə fikirləşirəm, nə də hər hansı bir teatrdə o pyes əsasında hazırlanacaq tamaşaya baxmağa həvəs göstərirəm. Çünki təkə pyesin adı mənə çoxsaylı improvizələr üçün, çoxsaylı mənalar aşkarlamaq üçün elə imkanlar verib ki... mən daha başqa birisinin şərhində ehtiyac duymuram. "Bolbolustan Şahzadəsi, yaxud imperator böyük Şir III Otibi Molibi Delembor Tır-tır" – Afrikadan Uzaq Şərqi hər hansı bir vilayətinədək bütün ictimai-siyasi kontekstlərdə işləyəcək bir ad: çözdükcə çözüle biləsi bir ad... və hətta bizim ədəbi mühiti səciyyələndirəcək bir ad...

Delembor Tır-tır... qəzetlər... jurnallar... verilişlər... şeirlər... romanlar... məqalələr... və hamısı tır-tır... Demək olmaz ki, bu, Elçinin fikridir: amma kimsə kontekstdən çıxarda bilər.

"Bizim doğma dəlixana"nın və ya "bizim doğma Absurdistan"ın yaxud "bizim doğma Bolbolustan"ın və yaxud Delembor Tır-tırın müəllifi Elçindir.

Absurd oxucu ilə səmimicəsinə bölüşmək cəsarətidir həm də...

Absurd özündən qorxmamaq deməkdir həm də...

Absurd həqiqətin gözlərinin içinə dikbarı baxmaq deməkdir həm də...

Absurd etirafların ən böyüyü deməkdir həm də...

Absurd hər hansı bir müəllif üçün sonsuza kimi tolerant qalmaq deməkdir həm də...

Absurd özündən baş götürüb qaçmaq deməkdir həm də...

Absurd əvvəldən axıra qədər eyhamlar sırası deməkdir həm də...

Absurdu görmək, absurdu dərk etmək isə absurd fəvqünə yüksəlmək, absurda gülmək deməkdir həm də...

Absurd özünə və dünyaya ironik bir təbəssümlə yanaşmaq bacarığı deməkdir həm də...

Mən bir-bir Elçinin pyeslərini sadalayıb onları təhlil etməyəcəyəm. Bu yaxınlarda professor Məryəm Əlizadə Elçinin "Pyeslər" kitabına yazdığı Ön söz əvəzi məqaləsində virtuozcasına bu işin öhdəsindən gəlib, müfəssəl bir analizə imza atıb. Mənsə yalnız onu deyəcəyəm ki, bu pyeslərin sayı, səhnələşdirmələr qarışıq, 24-dür. Razılaşaq ki, qutsal bir rəqəmdir, iki dəfə on ikidir, gecə və gündüzdür; dünyanı fırladıb bizim ömrümüzədən gedən və bizi qocaldan əbədi 24 saatdır: bumudur absurd, ölümle bitən absurd? Əgər "həyat ölümle nəticələnirsə, özümüzü elə göstərməyə ki, guya bunda ədalət var". Elçin pyeslərini çözü-çözü gəlib fəlsəfinin qapılarını döyürsən. Fəlsəfəsiz onun pyeslərinin semantikasını araşdırmaq müşkül məsələ.

Çünki onun dramaturgiyada yaratdığı azərbaycansayağı absurdun pəncərələrindən bütün bəşər görünür və ya bütün bəşər bu absurda sığışır.

USTADIN UĞUR DÜSTURU

Mən Azərbaycan ədəbiyyatında Elçin kimi uğurlu taleyi olan ikinci bir ədib, ikinci bir ziyalı tanımıram. Kimsə haradasa nə vaxtsa kiməsə, nəyəse "ilişib": biri böhtana düşüb, biri güdaza gedib, o birisi şöhrətə ağır yükünə tab gətirə bilməyib, başqa birisi dissident olub, bir ayrısı isə kasıblığın məngənəsindən çıxmağı bacarmadığı üçün yaradıcılıqdan uzaqlaşmış. Elçin isə hər yazısında uğur qazanıb, yüksəldikcə yüksəlib, yüksəlib, öz ali məqsədinə sədaqətini itirmədən yüksəlib, heç kəsi qıcıqlandırmayıb, heç kimin xətrinə dəyməyib; insanlar da həmişə onun hörmətini saxlayıblar, ona sevgilə yanaşıblar. Elçin həmişə öndə olub, birincilərdən olub. Və mən öz-özümə soruşuram: bunun səbəbi nədir? Ağıl, savad, istedad, çalışqanlıq, düşüncə mədəniyyəti, şəcərə? Təbii ki, bunların hamısı mühüm şərtlərdir, təkzibedilməz faktlardır. Lakin Elçin həm də böyük daxili plastikaya malik bir şəxsiyyətdir. Elçinin daxili plastikası onun alicənablığından irəli gəlir. O qədər ədəbiyyatçı haqqında, yazar haqqında, şünas haqqında Elçin o qədər xoş söz deyib ki... haqqında danışdığını göylərə ucalda-ucalda o qədər gözəl danışmış ki... elə danışmış ki, sanki dahidən, əvəzolunmaz birindən danışır. Hər zaman mən onu belə görmüşəm. Elə bu səbəbdən də Azərbaycan mədəniyyətində hamı Elçinə həmişə doğma, iltifatlı münasibət bəsləyib, onun haqqında aşırı vurğunluqla söz söyləyib. Məhz bu əsnada azadlığın tribun şairi Xəlil Rza Ulutürkü sitatlaşdırmaq istəyirəm. Çünki onun Elçin barəsindəki fikirləri çox poetik, təsirli, obyektiv və effektiv səslənir:

"Bu yaxınlarda "Azərbaycan" dərgisində basılmış hekayələrinizdən birini ("Ayaqqabı"nı) oxumağa macal tapdım. Yalnız ayağını sıxan ayaqqabıdan deyil, ümumən ictimai sıxıntıdan qurtulmaq uğrunda mübarizə aparan mətin bir gəncin parlaq surəti yaradılıb bu zəngin, çoxqalereyalı hekayədə.

Sənin oxucun olmaq çətindir, əziz Elçinimiz! Çünki Sosialist Əməyi Qəhrəmanı hökmü ilə qələm çalır və saçdığı inciləri yığıb-yığırdırmaq olmur. Hələ Afrika yazıçısı və bolqar tənqidçisi ilə görüşlərindən, dartsımlarından doğan sənədlə povestləri, esseləri demirəm.

Gözəl yaşayırısan!

Qanadlı və cəsur yaşayırısan.

Bircə saniyəni belə itirmədən böyük poeziya yaradıcısı kimi qələm çalır və can yandırırısan.

Aldığın Bütünettifaq Komsomol çələngi sənə halal olsun. Bundan da şöhrətli çələng aldığı halda adicə oxucu təşəkkürünə layiq olmayanlar var.

Qorxma, qiymətini ala bilməsən,
Ömrünü məşəltək tulla zülmətə.
Qorx, haram şöhrətə başın qarışa,
Tamarzı qalasan halal şöhrətə!

Yaxşı ki, sən, əziz Elçinimiz, belələrinə - haram şöhrət düşkünlərinə qarşı mübarizədə yetişirsən, boy atırısan.

Bu yolda sənə daha cürətli, daha qüdrətli döyüş qanadları arzulayan qardaşın –

Xəlil Rza.

Türkan, 4 oktyabr 1983-cü il”

Bağlardan gələn nəsrin dəyəri, tərifi də hələ 40 il bundan öncə bağlardan gəlib! BAKI – BUZOVNA MARŞRUTUNA bir gün TÜRKAN da qoşulub Xəlil Rzanın təbrik məktubu ilə...

Mən heç məqaləni başlayanda təsəvvür eləməzdim ki, hər şey bu dərəcədə bir-birilə bağlanıb sapa düzüləcək, bütövlənəcək. Hətta "Ayaqqabı" da qəfil çıxdı ortaya və həməncə təhkiyənin ritmi ilə uyuşdu. Axı, adi bir ayaqqabı da absurd qəlibi kimi, sıxıntı, özgəlik simvolu kimi yozulmaq, absurdun eyhamına

çevrilmək şansını özündə saxlayır!

"Diri" yubiley sözü söyləmək, yubiley sözü yazmaq ülgücün üstü ilə gəzmək kimi çətin... Yersiz bir ifadə bütün kompozisiyanı, bütün təəssüratı pozmağa qabil...

Güman etmirəm ki, final səhnəsi üçün Xəlil Rzadan daha coşqulu nəşə yaza bilərəm!!! Odur ki, mənə yalnız EL ÜÇÜN YAŞAMIŞ ELÇİNƏ bu məqalə ilə səmimi təbriklərimi çatdırmaq qalır.